

3. Фізкультхвилинка.

4. Закріплення нового матеріалу із застосуванням різноманітних ігор.

III. Підсумок заняття. Домашнє завдання (1-2 хв.).

Отже, логопедична робота з подолання порушень вимови звуків здійснюється поетапно, при цьому на кожному з етапів вирішуються конкретні педагогічні та логопедичні завдання, відповідно до загальної мети розвитку, навчання і виховання дітей з порушеннями мовлення, а запропоновані струк-

тури організації індивідуального заняття дозволяє логопедам, вибудувати свою роботу відповідно до вимог освітнього процесу, зробити її більш індивідуальною, прогнозованою і зрозумілою та бачити й корегувати стратегію індивідуального мовленнєвого розвитку кожної дитини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Богуш А. М. Розвиток мови у дітей дошкільного віку./ А. М. Богуш. - К.:Рад. Школа, 1972. – 102 с.
2. Гавриш Н. Розвиток мовлення та навчання дошкільнят рідної мови: мета і завдання / Н.Гавриш // Дошкільне виховання. – 2003. - №7. - С. 12-14.
3. Дорошенко С. О. Конспекти логопедичних занять із навчання правильної вимови звуків [л], [л'] дітей дошкільного віку./ С. О. Дорошенко, І. В. Кацька, Л.О. Федорович.- Запоріжжя: ТОВ «ЛІПС» ЛТД, 2008. – 152., - табл. – Бібліогр.:с. 147.
4. Крутій К. Л. Методика проведення індивідуальних занять з мовленнєво – пасивними дітьми дошкільного віку./ К. Л. Крутій. – Запоріжжя: ТОВ «ЛІПС» ЛТД, 2003. – 302 с.
5. Мазур Н. В. Конспекти логопедичних занять із навчання правильної вимови звуків [с],[с'],[з], [з'], [ц], [ц'], [дз], [дз'], дітей дошкільного віку./ Н. В. Мазур, В. М. Романенко, Л. О. Федорович.- Запоріжжя: ТОВ «ЛІПС» ЛТД,2010. – 340 С., ТАБЛ. – Бібліогр.: с 333.
6. http://www.ukrdeti.com/2006/3_a8_2006.html

УДК 376.1

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНО- ПСИХОЛОГІЧНОГО СТАТУСУ ДІТЕЙ З ДИСЛАЛІЄЮ В КОЛЕКТИВІ РОВЕСНИКІВ З НОРМАЛЬНИМ МОВЛЕННЄВИМ РОЗВИТКОМ

Федорович Л.О.

кандидат педагогічних наук, доцент

Лукаш Л.О.

Полтавський національний педагогічний
університет імені В.Г.Короленка

Стаття присвячена дослідженню особливостей соціально-психологічного статусу дітей з дислалією в колективі ровесників з нормальним мовленнєвим розвитком.

Статья посвящена исследованию особенностей социально-психологического статуса детей с дислалией в коллективе ровесников с нормальным речевым развитием.

The article is devoted research of features of socially psychological status of children from дислалією in the collective of persons of the same the age with normal vocal development.

Ключові слова: статус, діти, дислалія, колектив, ровесники.

Ключевые слова: статус, дети, дислалия, коллектив, ровесники.

Keywords: status, to put, дислалія, collective, persons of the same the age.

Формування особистості розпочинається в дитячому віці в міжособистісних стосунках під впливом оточення. Важливе значення у цьому процесі належить соціально-психологічним чинникам, які пов'язані з різноманітними аспектами соціального життя дитини – в оточенні дорослих, однолітків, у різних групах, серед яких дуже рано істотну роль відіграють групи ровесників і, зокрема, довготривалі (постійні) колективи в дитячому садку

та школі. Міжособистісні стосунки, що виникають у цих групах, ставлення дітей один до одного, їхні взаємні оцінки і очікування – усе це вагомі моменти гармонійного особистісного розвитку кожної дитини. Тому метою нашого дослідження було з'ясування аспектів становлення взаємин у колективі ровесників. Цій проблемі присвячено значну кількість робіт вітчизняних і зарубіжних психологів: Н. Левітова, Т. Сенько, Т. Шибутані, А.Ценципер,

Л. Артемової, Т. Рєпіної, Я. Коломинського, А. Рояк, М.Березовіна, М. Roff, S. Sells та інших. Зокрема, вивчалися питання впливу взаємин на емоційний та психічний розвиток дитини, на формування її особистості в цілому; досліджувалися соціально-психологічні чинники детермінації статусу дошкільника; особливості процесу усвідомлення й переживання дитиною свого становища в системі взаємин колективу, вікові та індивідуальні особливості популярних та непопулярних дітей у групі ровесників, шляхи корекції взаємин дітей [4, с. 18].

Результати аналізу наукової літератури із загальної та спеціальної психології (Є. Вінарська, Є. Соботович, С. Цейтлін та ін.) показують, що у більшості дітей вимова фонем у 4-5 років відповідає мовній нормі. Однак в силу наявності у окремих дітей індивідуальних, соціальних і патологічних особливостей розвитку вікова недосконалість утворення звуків мовлення у них не зникає, а набуває характеру стійкого порушення. Вважається, що провідним недоліком вимови фонем є при такому порушенні мовлення, як дислалія.

Дислалія – це порушення звуковимови за нормального стану слуху та збереженій іннервації мовного апарату. Прийнято вважати, що помилки у вимові до 5 років, є фізіологічно зумовленими, подолання яких здійснюється спонтанно в тих випадках, коли у дитини немає відхилень у мовноруховому і слуховому аналізаторах. Велике значення для розвитку повноцінної фонетичної сторони мовлення має мовленнєве середовище, в якому виховується дитина [2, с. 66].

Повноцінне мовлення – неодмінна умова успішного навчання в школі. Оскільки воно найбільш інтенсивно розвивається в дошкільному віці, подолання цієї вади у дошкільників відбувається легко і швидко. Якщо не вживати жодних заходів, то дефектна вимова негативно впливатиме на повноцінний розвиток фонематичного слуху. Наступним негативним наслідком буде збіднення словника. З цієї ж причини не формуватиметься повною мірою граматична сторона мовлення.

Отже, якщо не вести логопедичної роботи, в результаті складної дислалії може розвинутих загальне недорозвинення мовлення.

Проте, у процесі дослідження розвитку особистості дошкільників з порушенням мовлення (І. Левченко, І. Марченко, Г. Юсупова та ін.) було виявлено низку особливостей, які полягають у заниженій самооцінці, комунікативних порушеннях, виявах тривожності і агресивності. Залежно від рівня комунікативних порушень і ставлення до мовленнєвого дефекту дошкільники з порушеннями мовлення поділяються на три групи: 1) дітей не турбує власний мовленнєвий дефект, тому немає

труднощів з мовленнєвим контактом; активно взаємодіють з ровесниками, за необхідності застосовуючи невербальні засоби спілкування; 2) у дітей виникають труднощі у процесі встановлення контакту з оточенням, вони не прагнуть до спілкування, уникають ситуацій, в яких потрібно застосовувати мовлення. У процесі гри вдаються до невербальних засобів спілкування, гостро переживають свій мовленнєвий дефект; 3) у цих дітей спостерігається мовленнєвий негативізм – відмовляються спілкуватися, замкнені, можуть бути агресивними, мають занижену самооцінку.

Увага та зацікавленість проблемами соціалізації особистості, зокрема, вивчення механізмів взаємодії особистості із суспільством, спонукали дослідників глибше вивчити вплив соціальних та суспільних чинників на поведінку та самосвідомість особистості. Як зазначає А. Петровський, поняття «статус» вдало та адекватно може бути використане для опису та пояснення різноманітних сторін того складного процесу становлення і розвитку особистості в системі «особистість – група – суспільство» [5, с. 10].

Численними дослідженнями (роботи О. Киричука, П. Якобсона, А. Рояк, В. Кисловської, А. Ценципер, Я. Коломинського та інших), доведено, що статус дитини в групі, характер її взаємин з ровесниками суттєво впливають на процес формування особистості, її емоційний стан та психічний розвиток в цілому. Чим сильніші емоційні негаразди дитини, тим більше можливостей для виникнення ситуацій, які викликають труднощі у взаємодії дитини із зовнішнім світом. Одні діти стають малоактивними, тривожними, відчувають різноманітні стійкі страхи. Інші, навпаки, починають виявляти агресивну поведінку, однак сила прояву та форма їх дій часто є неадекватною реакцією на ситуацію. У багатьох випадках реакція, яка виникає на травматичну ситуацію, може закріплюватися і формувати стійку агресивну поведінку що призводить, у свою чергу, до серйозних порушень у взаємодії дитини з оточуючими людьми. Соціальний розвиток таких дітей здійснюється не повноцінно. Високий статус та активна роль у колективі можуть стати підґрунтям для формування у дітей позитивних якостей. Сприятливі взаємини з ровесниками породжують у дитини почуття впевненості у собі, спільності з колективом, прихильності до групи, є одним із засобів розвитку самостійності, ініціативності [3, с. 262]. Для вивчення особливостей становлення міжособистісної взаємодії дітей з дислалією у групі ровесників досить часто використовуються спеціально адаптована низка методів, які, у залежності від того, на вирішення яких завдань вони спрямовані, умовно можна виділити:

1. Спостереження за характером стихійного спілкування та взаємодією з ровесниками дітей з дислалією у звичайних умовах (у різних видах діяльності) з метою вивчення систем взаємозв'язків між ними.

2. Модифікований варіант соціометричної методики для дошкільників та школярів 1-х класів («Вибір у дії») та соціометрична бесіда, яка проводиться з кожною дитиною індивідуально і використовується для вивчення існуючих між дітьми відносин.

3. Аутосоціометричний експеримент (Я. Коломинський) та аутосоціометрична бесіда з метою вивчення особливостей усвідомлення дитиною свого статусу у групі ровесників та орієнтації у становищі інших.

4. Бесіда, аналіз характеристик дітей з метою аналізу особливостей ціннісних орієнтацій дітей старшого дошкільного і молодшого шкільного віку та їх уявлення про якість, які мають особливу цінність у міжособистісних взаєминах.

5. Бесіда з педагогами з метою вивчення особливостей орієнтації педагога в особистих якостях кожного члена групи та оцінці його статусу, загальної оцінки статусної структури груп [1, с. 34].

З іншої сторони неодмінним є проведення логопедичної роботи – це педагогічний процес, що керується загальнодидактичними принципами виховного характеру навчання; науковості; систематичності та послідовності; доступності; наочності; свідомого ставлення до навчання, активності; міцності знань; індивідуального підходу. Крім того, вона спирається і на спеціальні принципи: врахування етіології, механізмів і структури мовленнєвого порушення; системності; комплексності і диференційованого підходу; поетапності розвитку; онтогенетичний; врахування особистісних особливостей; діяльнісного підходу; використання обхідних шляхів; послідовності і паралельності в роботі над звуками; формування мовленнєвих навичок в умовах живого спілкування [2]. Логопеди на своїх заняттях використовують різні методи: практичні, наочні, словесні – залежно від характеру вади, мети заняття, етапу роботи, віку дитини, її індивідуальних особливостей та ін. Практичні методи логопедичної роботи: вправи (наслідувально-виконавчі, конструктивні, творчі, мовленнєві); ігри (сюжетно-рольові, ігри-інсценізації, ігри-хороводи, дидактичні, рухливі, творчі); моделювання. До наочних методів відносять

спостереження; розглядання малюнків, картин, макетів, перегляд відеоматеріалів; прослуховування аудіо-записів; показ зразків завдання, способу дій. Словесні методи: бесіди (вступні, підсумкові, узагальнюючі); розповіді як форма навчання, за якої подача інформації носить описовий характер і використовується для формування у дітей уявлень про певне явище чи предмет; перекази казок, оповідань (короткі, вибіркові та розгорнуті); пояснення, роз'яснення, педагогічна оцінка роботи дитини. Оцінюючи результати роботи, слід враховувати індивідуальні психологічні особливості кожної дитини, що є важливим стимулом у діяльності. Логопедичний вплив здійснюється в таких формах навчання: фронтальні, підгрупові та індивідуальні заняття, уроки на всіх етапах роботи. Однак незаперечним є те, що в роботі з дислаліками обов'язково мають бути такі моменти: психологічна підготовка до сприймання нової інформації, засвоєння термінології, розвиток артикуляційної моторики, розвиток дрібної моторики пальців рук, корекція мовленнєвого дихання, розвиток фонематичного слуху та сприймання, розвиток слухової пам'яті, розумових операцій, усунення неправильної звуковимови, розвиток диференціювань у звуковимові, формування навичок зв'язного мовлення [2].

За результатами логопедичної роботи дитина повинна навчитись: впізнавати звуки мовлення і не змішувати їх при сприйманні; відрізняти нормовану вимову від дефектної; здійснювати слуховий контроль за своєю вимовою й оцінювати якість звучання власного мовлення; виконувати необхідні артикуляції, які відповідають нормативній вимові звуків; видозмінювати артикуляційні уклади звука залежно від поєднання його з іншими звуками в потоці мовлення; безпомилково використовувати звук в усіх видах мовлення.

Отже, статус дитини в системі міжособистісних взаємин залежить від цілого ряду чинників і є суттєвою передумовою формування її особистості. Якість особистості та особливості поведінки, які обумовлюють статус людини, можуть, в свою чергу, залежати від впливу на особистість певного статусу в колективі. Щоб зрозуміти психологічні механізми взаємовпливу формування особистості та її статусу в групі, потрібно мати не лише об'єктивні дані про цей статус, але й знати внутрішню позицію дитини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Коломинський Я. Л. Психология детского коллектива (система личных взаимоотношений) / Я. Л. Коломинский. – Минск: Нар. асвета, 1984. – 238 с.

2. Логопедія. Підручник, друге видання, перероблене та доповнене / за ред. М. К. Шеремет. – К. : Видавничий дім «Слово», 2010. – 672 с.
3. Основы специальной психологии: учеб. пособие [для студ. сред. пед. учеб. заведений] / Л. В. Кузнецова, Л. И. Переслени, Л. И. Солнцева и др. / под ред. Л. В. Кузнецовой. – М. : Издательский центр «Академия», 2002. – 480 с.
4. Пасічніченко А. В. Соціально-психологічні аспекти міжособистісної взаємодії дітей дошкільного віку: навчально-методичний посібник / А. В. Пасічніченко. – Полтава, 2004. – 76 с.
5. Петровский А. В. Социальная психология коллектива / А. В. Петровский, В. В. Шпалинский. – М. : Просвещение, 1978. – 176 с.

УДК 376-0532.4-056.264

МЕТОДИ ЛОГОПЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ ДІТЯМ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ІЗ ЗАЙКАННЯМ

Федорович Л.О.

кандидат педагогічних наук, доцент

Темченко Я.В.

Полтавський національний педагогічний
університет імені В.Г.Короленка

У статті розглядається організація і зміст логопедичної допомоги дітям із зайканням в умовах логопедичного пункту школи.

В статье рассматривается организация и содержание логопедической помощи детям с заиканием в условиях логопедического пункта школы.

In the article organization and maintenance of speech therapy help is examined to the children with a stammer in the conditions of speech therapy point of school.

Ключові слова: логопедична допомога, діти, зайкання, методи впливу.

Ключевые слова: логопедическая помощь, дети, заикание, методы влияния.

Keywords: speech therapy help, to put, stammer, method influencing.

У Державному стандарті початкової загальної освіти в Україні зазначено, що зміна соціальних функцій української мови, зокрема надання їй статусу державної, спричинили переорієнтацію мети її опрацювання, а саме: зміст предмета «Українська мова» вивчається на основі комунікативно-діяльнісного підходу, що передбачає активне спілкування школярів у навчально-виховному процесі. Оскільки, зайкання є одним із темпоритмічних розладів мовлення, що ускладнює процес спілкування першокласників, формування комунікативних навичок й зумовлюють труднощі на початку навчання в цілому, то проблема логопедичної допомоги дітям із зайканням залишається актуальною та інтенсивно вивчається і висвітлюється в науковій літературі вченими Л.Беляковою, Н. Власовою, А. Ястребовою та ін. У цьому зв'язку *метою статті є* – теоретично обґрунтувати доцільність організації та визначити зміст логопедичної допомоги дітям із зайканням в умовах логопедичного пункту школи. *Завдання передбачали:* аналіз науково-методичної літератури стосовно зайкання у дітей, його проявів, причин, структури, організації логопедичної допомоги та аналіз методів його корекції.

Непостійність проявів зайкання породжує у фахівців надію знайти методи і способи утримати, закріпити й розширити можливості вільного мовлення, які є у кожної дитини із зайканням: будь то при певній формі мовленнєвої діяльності або мовленнєвій ситуації. Цим пояснюються спроби створити різні системи послідовно ускладнених мовленнєвих вправ, що могли б стати перехідним містком від легких для осіб із зайканням умов мовлення до важчих. Тому, об'єднуючим різні методики логопедичних занять осіб із зайканням можна вважати загальне прагнення реалізувати в практиці принципи систематичності й послідовності. Автори першої вітчизняної методики логопедичної роботи з дітьми із зайканням, переддошкільного і дошкільного віку – Н. Власова, О. Рау побудували систему мовленнєвих вправ із зростанням ускладнень для невротичної та неврозоподібної форм зайкання залежно від різного ступеню мовленнєвої самостійності дітей. Звідси і рекомендована ними послідовність: 1) відображене мовлення; 2) завчені фрази; 3) переказ по картинці; 4) відповіді на питання; 5) спонтанне мовлення. При цьому авторами рекомендуються ритмічні та музичні заняття й організація роботи з батьками.